

Sølvskatten på Teisen

Forfatter: Roger Pihl

Teisenskatten er utstilt på Kulturhistorisk museum. Foto: Kulturhistorisk museum, UiO/ Eirik Irgens Johnsen

En stor sølvskatt ble funnet på Teisen sommeren 1844, samme år som Oscar 1 ble konge i Sve- rige -Norge, og overraskelsen var nok stor for eieren av gården. Ikke over kroningen, men hvor mye edelt matell kunne det ligge på tomta hans? Skatten kunne han ikke beholde, den ble be- hørig registrert og havnet i utstilling på Historisk museum der den rettmessig hører hjemme.

Det sies at skatten ble funnet fordi de oppdaget noen gamle hustufter på Teisen gård, like nord for der Solvang ligger i dag, og begynte å rote rundt i hustuftene. Allerede her foreligger en seiglivet misforståelse – for ble den funnet på Teisen gård eller ble den funnet like nord for Solvang? Sannheten er at det vi kjenner som Solvang, ikke høyblokka, men den gamle, store sveitservillaen som måtte vike plass for høy- blokka, er den opprinnelige Teisen gård. Og det vi kjenner som Teisen går i dag, der barnehagen holdt hus helt til nylig, het i 1844 Teisen Eng. Følgelig ble skatten trolig funnet nord for Sol- vang, den opprinnelige Teisen gård.

Hustuftene vitnet om at huset øyensynlig var brent ned, og de fant en sølvskatt på 514,7 gram. Skatten ble gravet ned i midten av det 10. år- hundre, omtrent på Håkon 1 Adelsteinsforstes

tid. Han er bedre kjent som Håkon den gode, var sønn av Harald Hårfagre og tjenestekvinnen Tora Mosterstang. Håkon var norsk konge fra 930-årene til sin død i 961, etter at han ble såret i slaget ved Fitjar. Det var urolige tider i landet, for sønnene til Eirik Blodøks ønsket å ta tilbake det kongedømmet faren deres var fordrevet fra. De fikk støtte av danskekongen Harald Blåtann, dessuten kjempet Gunnhild-sønnene og små- konger av Hårfagre-ætten om herredømmet i området med hærtog, snikmord, vold og list. Livet som småbonde på Teisen i vikingtiden kunne med andre ord være farefullt og lite for- utsigelig, så da var det nok tryggest å grave alt av verdi ned i bakken og ikke fortelle en levende sjel hvor eller hva du gravde ned. Det gjaldt bare å huske det selv.

Skatten består av 16 kufiske mynter, 7 armrin-

Kufisk mynt fra Teisen-funnet

ger av sølv, en sølvbarre. Kufiske mynter er en betegnelse på eldre arabiske mynter med innskrifter i kufisk skrift. De kufiske gullmyntene kalles dinarer, sølvmyntene heter dirhem og kobbermynten fels, flertall fulus. Kufiske mynter er som regel billedløse og bare forsynt med skrift, som sitater fra Koranen, pregeår og vanligvis også myntherrens og pregestedets navn. Vi lar oss lett fascinere av de eksotiske myntene, men den reelle skatten er sølvsmykkene. I Norge hadde vi naturalhusholdning til langt opp på 1800-tallet, så penger spilte liten rolle for vi betalte skatter og skylder si smør, mel, fisk, salt og den slags.

Kufiske mynter ble brukt i tidlig europeisk middelalder som et vanlig betalingsmiddel, blant annet i Sørøst-Europa. Store mengder fant veien til Norden, hvor det særlig på Gotland er gjort betydelige funn av kufiske dirhem. Innskriftene er viktige historiske kilder, ikke minst på grunn av de eksakte kronologiske opplysningene. De kufiske skattefunnene i Russland og Norden har betydning for handelshistorien på 800- og 900-tallet, fordi myntskattene markerer handelsveiene fra de arabiske rikene i Asia gjennom Russland til Norden.

Går vi enda lenger tilbake i tid, til år 638 evt, treffer vi kalifen Omar, eller Umar ibn al-Khattab som var hans fulle navn, like sør for Bagdad ved elven Tigris. Kufa ble kalifatests hovedstad fra pr 750 til 762 evt. Umar ble utpekt som kalif av sin forgjenger, Abu Bakr-al Siddiq, den første Kalif. I løpet av Umars tiårige kalifat la han grunnlaget for et muslimsk verdensrike. Umar

var en betydelig hærfører og statsmann og utpekte fremragende hærførere. Den bysantinske hæren ble knust i slaget ved Yarmuk i 636, og to år senere var Antiokia, Jerusalem, Damaskus og hele det syriske området under arabisk kontroll. Den periske (sasanidiske) hæren ble overvunnet, og slaget ved Nihavand i 641 førte til det persiske rikets fall. Umar ble også bygrunnlegger: I 638 ble to militærbaser opprettet i sør-Irak, Basra og Kufa, som snart ble blomstrende byer med et levende kunstnerisk og intellektuelt liv. Erobringen av Egypt var fullført i 642 og militærbasen Fusat ble opphavet til byen Kairo. Umar la forholdene til rette for utviklingen av et islamsk rettssystem og de første islamske dommere ble utpekt. Umar sørget også for statskontorer som ivaretok statens løpende saker, og det ble laget et statlig system for å ivareta ikke-muslimers rettigheter og plikter. Under Umars kalifat ble også den nye, islamske tidsregningen introdusert.

Det er altså fra byen Kufa den spesielle arabiske skrift - kufisk skrift stammer, og også navnet på de eldre arabiske myntene. Gull, sølv og kobbermyntene, dinar, dirhem og fels, var billed-

C1143 Armringer fra Teisen; fra katalogteksten som er skrevet 1844, "af samme Vidde, dannet af tvende Ringe, hver for sig igjen sammensnoet af to Sølvstænger, tyndere mod Enden end paa Midten og lukket ved Sammenknytning men disse to Ringe ere til begge Sider forbundne med hinanden ved en Indslyngning og danne saaledes et Helt"

løse, men forsynt med koransitater og pregeår i kufisk skrift. Kufiske mynter ble brukt som betalingsmiddel i tidlig middelalder, og viktige funn både i Norden og Russland markerer hvor handelsveiene gikk fra det arabiske riket. Myntene i Teisenskatten tilhører kjente myntgrupper: 6 av dem er kalifmynter fra abbasidene og 10 er fra samanidiske emirer i Korasan. Den yngste mynten i funnet har pregeåret som omregnet til kristen tidsregning svarer til år 919

Betalingssølv: her i blandt nålen til en kraftig ringnål, flere snodde tener og tråder fra hals- og armringer, samt avklipp av båndformede ringer og ring-lukker

evt, den eldste er fra 767-8 evt. Armringene er vakre, og laget av flettede sølvtråder. Metallet er ikke nettopp førsteklases, det er blandet ut, og irrer som vikingetidens sølvsmykker gjerne har en tendens til å gjøre. De kufiske dirhemene er av meget godt sølv.

Myntene var internasjonalt betalingsmiddel som hadde vandret en lang vei – trolig over Russland til Teisen. Kanskje de også var en tur innom Danmark på sin vei, for på Fyns Hoved er det også gjort funn av kufiske mynter. De må nødvendigvis ha brukt noen år på å komme hit, men så mange år trenger det ikke ha tatt. Alt før vikingetidens begynnelse omkring år 800 fantes det forbindelse mellom Skandinavia og sydøsteuropeiske land, nemlig på de store elvene i Russland. Det var naturlig at disse forbindelsesveiene hadde størst betydning for de østligste land i Skandinavia, særlig Sverige. Svenske vikinger dro på langfart gjennom Russland, og kom til handelsplasser som Novgorod, og helt til Bolgar ved Volga, kanskje også til Astrakhan i Volgadeltaet ved Det kaspiske Hav. Her traff de sikkert arabiske kjøpmenn som den gangen drev handel over hele Europa, ikke bare med sølv, men alle mulige varer fra den tidens kanskje høyest utviklede kultur. Hadde bonden på Teisen selv vært ved Det kaspiske hav og byttet eller ranet til seg skatten, kanskje? Eller i de sydlige delene av Spania, som var arabisk under vikingtiden? Etter 970 evt opphørte importen av kufiske mynter til Norge, og sølv fra Tyskland tok over samtidig som en omfattende myntproduksjon tok fatt i England.

Det er heller ikke brått sikkert at sølvskatten kom til Norge av handelsmessige årsaker, for vikingene plyndret og koloniserte i to hundre

år også og hadde fritt leide fordi den politiske organsieringen var svak. Skatten kunne med andre ord ha vært et ransutbytte. Olav Tryggvason og Olav Haraldsson den hellige reiste omkring og plyndret etter beste evne, tok slaver i England og solgte dem til arabere i Sevilla og skaffet seg på den måten enorme sølvmengder som ble brukt til å kjøpe innflytelse og makt i Norge. Lokale småkonger og andre betydningsfulle fikk stukket til seg gaver av sølv for å støtte opp under makten. Sikkert smart, alternativet tatt i betraktning.

Teisenskatten forteller om den kontakten som disktriktet måtte ha hatt en utenverdenen. Det er ikke bare spennende å tenke på, det forteller oss også at verden var ikke så stor den gangen heller. Og for den som måtte lure: Kufa er idag en liten by i Irak som i praksis har blitt en del av Stor-Najaf, et administrasjons- og handelssentrum 130 kilometer sør for Bagdad. Det moderne Kufa har liten betydning annet enn som en av fem irakiske byer med religiøs betydning for sjiaislam.

Og, hvis vi skal tillate oss å spekulere, kunne bonden på Teisen hatt forbindelse med godset på Nordre Skøyen og hærmannen på Austansjø? Kanskje skatten er et resultat av tidenes guttetur?